

137. Герасимов А. Борьба за автономию и русскость Православной Церкви в Карпатской Руси // Путь истории / Под ред. О.А. Грабаря. – Т.1. – Нью-Йорк: Изд-во «Свободного слова Карпатской Руси», 1977. – С.48.
138. Данко О. Угорська політика... – С.351–352.
139. Там же. – С.352.
140. Borkalo S. Rutencék (Ruszinok). – Budapest, 1940. – Old.149; Ilnczky S. Ruszinok és magyarok // Magyar Szemle. – 1939. – oktober. – XXXVII kot.2 (146) szám. – Old.107.
141. Данко О. Угорська політика... – С.352, 363.
142. Tilkovszky L. Op. cit. – Old.251.
143. Данко О. Угорська політика... – С.353–354.
144. Там же. – С.352–353; Tilkovszky L. Op. cit. – Old.251.
145. Документи розповідають... – С.171–179; Документи свідчать... – С.121–132; Игумен Гавриил. Указ. соч. – С.81.
146. Там же. – С.81; Данко О. Угорська політика... – С.353. Його ж: Православна церква... – С.169.
147. Данко О. Угорська політика... – С.353. Його ж: Православна церква... – С.170.
148. Данко О. Православна церква... – С.169. Його ж: Угорська політика... – С.357–358.
149. Данко О. Православна церква... – С.170. Його ж: Угорська політика... – С.354.
150. Там же.
151. Там же.
152. Игумен Гавриил. Указ. соч. – С.82.
153. Данко О. Угорська політика... – С.353.
154. Там же.
155. Plurimus. Op. cit. – Old.285–291.
156. Данко О. Православна церква... – С.172–173.
157. Там же. – С.173. Його ж: Угорська політика... – С.356–357.
158. Там же. – С.358. Його ж: Православна церква... – С.171.
159. Там же. – С.173. Його ж: Угорська політика... – С.357.
160. Там же. Його ж: Православна церква... – С.173–174.
161. Там же. – С.172. Його ж: Угорська політика... – С.358.
162. Там же. – С.358–359; Tilkovszky L. Op. cit. – Old.252.
163. Ibid. – Old.252.
164. Данко О. Православна церква... – С.174.
165. Там же. – С.175; Seide G. Op. cit. – Old.110.
166. Данко О. Православна церква... – С.175; Игумен Гавриил. Указ. соч. – С.83.
167. Марочий П.-Р. Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848–1948). – Ужгород: Політика «Карпатського краю», 1994. – С.116.
168. Хланга О. Деякі питання керівництва Мукачівського єпархіального православного єпископа в Закарпатській Україні у 1939–1944 рр. // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. – Вип.11. – Ужгород, 1996. – С.99.
169. Данко О. Угорська політика... – С.359, 364. Його ж: Православна церква... – С.175; ДАЗО. Ф.2558, Оп.1, Спр.2214, Арк.85.
170. Там же стає хвилює... – С.111–112.
171. Там же. – С.113; ДАЗО. Ф.151, Оп.18, Спр.2299, Арк.9.
172. Мученка І. Церковна життя // Календарь культурно-просветительного общества имени Александра Духовича на обыкновенный год 1942. – Ужгород, 1941. – С.84–86; Хланга О.В. Православна церква... – С.168; Seide G. Op. cit. – Old.108; Plurimus. Op. cit. – Old.291; Tilkovszky L. Op. cit. – Old.253.
173. Хланга О.В. Православна церква... – С.166–167. Його ж: Деякі питання... – С.100.
174. Хланга О. Православна церква... – С.167.

175. Там же. Його ж: Деякі питання... – С.100.
176. Там же. – С.101. Його ж: Православна церква... – С.167; ДАЗО. Ф.2558, Оп.1, Спр.2214, Арк.86.
177. Хланга О.В. Православна церква... – С.167; ДАЗО. Ф.2558, Оп.1, Спр.2214, Арк.189.
178. Хланга О. Деякі питання... – С.101. Його ж: Православна церква... – С.168; ДАЗО. Ф.2558, Оп.1, Спр.2214, Арк.231.
179. Хланга О.В. Православна церква... – С.168.
180. Там же. Його ж: Деякі питання... – С.101–102; ДАЗО. Ф.2558, Оп.1, Спр.2214, Арк.104.
181. Офидиєвський Р. Політичний розвиток... – С.77.
182. Документи свідчать... – С.129–130; ДАЗО. Ф.151, Оп.18, Спр.2299, Арк.7.
183. Tilkovszky L. Op. cit. – Old.251.
184. Цит. за: Офидиєвський Р. Політичний розвиток... – С.77.
185. ДАЗО. Ф.2558, Оп.1, Спр.2214, Арк.182.
186. Данко О. Угорська політика... – С.359. Його ж: Православна церква... – С.175; Seide. Op. cit. – Old.108.
187. Хланга О.В. Православна церква... – С.168–169; ДАЗО. Ф.2558, Оп.1, Спр.2214, Арк.182–183.
188. Игумен Гавриил. Указ. соч. – С.85.
189. ДАЗО. Ф.151, Оп.18, Спр.2299, Арк.1.
190. Там же. Арк.8.
191. Данко О. Православна церква... – С.175.
192. Там же. – С.175–176. Його ж: Угорська політика... – С.360–361.
193. Данко О. Православна церква... – С.176.
194. Там же.
195. Данко О. Угорська політика... – С.360; Seide G. Op. cit. – Old.109.
196. Данко О. Православна церква... – С.176–177.
197. Там же. – С.178.
198. Marina G. Op. cit. – Old.147–150.

Андрій Халахан (Ужгород, Україна)

СПОГАДИ ПРО СМЕРТЬ БЛАЖЕННОГО ТЕОДОРА РОМЖІ

Як відомо, похорон єпископа Теодора Ромжі відбувся 3 листопада 1947 р. Тоді стояв зачайний пізноосінній день. Зпозранку небо заволокли темні дощово-снігові хмари, холодом повіяв північний вітер, почав моросити дрібненький дощик. Враження було таке, ніби й сама природа в скорботі оплакує священномученика. Труна з прахом покійного знаходилась в Ужгородському кафедральному соборі. Уже з раннього ранку до храму почали сходитись вірники. З кожною хвилиною людей стає все більше і більше, вони вже не вміщаються в церкві. А народ все йде і йде, почав поповнюватися людом майдан перед храмом, а потім і всі три прилеглі до нього вулиці. Здавалося, що сюди на похорон, прийшов весь Ужгород, не говорячи вже про сотні приїжджих з усіх куточків Закарпатського краю. У кафедральному соборі майже не змовкають

дзвони. До них присиднується передзвін із сусіднього католицького костелу.

У цей час я був студентом 3-го курсу Ужгородського педучилища, яке розміщалось у будинку біля замку (теперішній юридичний факультет). До резиденції, як то кажуть, рукою подати, кілька десятків кроків. Наближався час похорону. У нас, на цей час, закінчився третій або четвертий урок, а дзвінка на перерву нема й нема. Ми здогадувались у чому справа: нас просто хотіли заблокувати в класах. І тут трапилось щось незвичне. Ніби за якоюсь командою учні всіх чотирьох класів повибігали в коридори і попрямували до вихідних дверей, біля яких вже стояла з ключами в руках ненависна (ні, ні! Не студентка училища, а спеціально прислана агент), комсорг училища. Хлопці, (а ми тоді вчилися окремо від дівчат), відштовхнули комсорга так, що вона не встигла зачинити двері, і гуртом побігли на похорон. Коли ми прибули на місце, там вже стояв цілий океан людей. Я якось проштовхнувся поміж людей і вибрався на залізобетонну огорожу, звідки усе бачив, як на долоні. Похорон відбувався у церковному скверіку, його відправляли кілька десятків священників. Під час похорону, то тут, то там виривалися викрики сміливців: "Вб'яці! Кати!" Інші ж насторожено потихеньку перешіптувались між собою, боячись від спецagentів, які без перестанку, мов ті виводдани, нишпорили поміж озлоблених людей, і бісилися від своєї безпорадності.

По закінченні панахиди священники високо піднесли труну з покійником і понесли у підземельну крипту кафедрального собору. Коли несли тіло єпископа, я добре бачив його бліде, змаріле обличчя, один бік якого був вкритий густими синяками, а другий- суцільно червоний від крововиливу. На своєму, вже не молодому віці, я бачив багато покійників, що померли природною смертю, та жоден з них не був з таким вимученим, зраним обличчям. Воно є беззаперечним доказом побоїв і насильства. Тіло єпископа Теодора Ромжі вниз по східцях понесли в освітлене свічками підземелля. Туди за процесією подався весь народ. Там був і я. Та коли дійшов до місця захоронення, там побачив вже замуrowаний цегляний отвір до криту.

А що було з нами, студентами? Рівно- нічого. Директор педучилища Паустовський, у своїй незмінній сталінській уніформі і пістолетом за поясом, відразу на другий день скликав загальноучнівські збори. Поруч з ним за одним столом розселися ще два набудючені незнайомці і, перекикуючи один одного, погрожували всім присутнім. Вони всіляко намагались знайти ініціаторів втечі на похорон. Але цього їм не вдалося. Серед нас, студентів, не виявилось зрадника.

Ось такий ще один епізод, ще одна правда про страшну трагедію, що трапилася з єпископом Теодором Ромжею.